

Ніна Рогатинська,

доктор юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-6114>

Наталія Чижовська,

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті досліджені теоретичні та практичні аспекти здійснення превентивної діяльності неповнолітніх. Виділено та описано загальні напрямки запобігання злочинності неповнолітніх, серед яких: вивчення проблем виникнення злочинності неповнолітніх; розробка різноманітних програм та формування політики протидії злочинності неповнолітніх; визначення обов'язків компетентних органів, організацій та установ у сфері протидії злочинності неповнолітніх; подолання негативних соціальних явищ та деструктивних дій, що сприяють поширеності злочинності; залучення громади до участі у програмах протидії злочинності; сприяння співпраці між органами управління та представниками громад; залучення молоді у процеси реалізації політики запобігання злочинності неповнолітніх та інші.

Визначено основні чинники, що зумовлюють виникнення та існування злочинності неповнолітніх, зокрема, схарактеризовано підстави виникнення соціальних, економічних, психологічних, правових та виховних факторів. Представлено шляхи покращення політики протидії злочинності неповнолітніх, подано елементи, які вона повинна містити. Проаналізовано роль різноманітних програм та стратегій протидії злочинності неповнолітніх. Визначено органи, установи й організації, на які покладено обов'язок здійснювати діяльність з протидії злочинності неповнолітніх. Досліджено завдання та цілі підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Наведено способи подолання економічних причин злочинності. Вивчено проблематику корисливих злочинів серед неповнолітніх. Проаналізовано норми законодавства щодо запобігання поширенню алкоголізму серед молоді, а також запобігання поширенню наркотичних речовин. Розглянуто питання участі громадськості як складової протидії злочинності неповнолітніх. Встановлено роль превентивного виховання неповнолітніх та його недоліки на рівні сім'ї й на рівні закладів освіти.

Ключові слова: злочинність неповнолітніх, превентивні заходи, кримінологія, ювенальна превенція, причини злочинності, політика протидії злочинності, превентивне виховання.

Rohatynska N., Chyzhovska N.

Preventive activities of juvenile crime

The article examines the theoretical and practical aspects of the implementation of preventive activities of minors. The general directions of prevention of juvenile delinquency are identified and described, including: study of the problems of occurrence of delinquency among juveniles; development of various programs and formation of a policy to combat juvenile crime; determination of the duties of competent bodies, organizations and institutions in the field of combating juvenile crime; overcoming negative social phenomena and destructive actions that contribute to the spread of crime; community involvement in crime prevention programs; promotion of cooperation between management bodies and representatives of communities; involvement of young people in the processes of implementation of the juvenile crime prevention policy and others.

The main factors determining the occurrence and existence of juvenile delinquency are determined, in particular; the grounds for the occurrence of social, economic, psychological, legal and educational factors are characterized. Ways to improve the policy of combating juvenile crime are presented, and the elements it should contain are given. The role of various programs and strategies for combating juvenile delinquency is analyzed. The bodies, institutions and organizations entrusted with the task of combating juvenile delinquency have been identified. The tasks and goals of the juvenile prevention units of the National Police of Ukraine were studied. Ways to overcome the economic causes

of crime are given. The problem of acquisitive crimes among minors was studied. Legislation on preventing the spread of alcoholism among young people, as well as preventing the spread of narcotic substances, was analyzed. The issue of public participation as a component of combating juvenile delinquency is considered. The role of preventive education of minors and its shortcomings at the level of the family and at the level of educational institutions have been established.

Keywords: *juvenile crime, preventive measures, criminology, juvenile prevention, causes of crime, crime prevention policy, preventive education.*

Постановка проблеми. Таке явище, як злочинність неповнолітніх, становить неабияку проблему в українському суспільстві. Неповнолітні, як найбільш криминогенно вразлива категорія осіб, через незрілість, незнання законів, соціальну та економічну незахищеність, потребують додаткового захисту та допомоги з боку держави, її органів та суспільства в цілому.

На жаль, сучасні заходи протидії злочинності в Україні потребують суттєвого удосконалення, оскільки більшість з них є досить застарілими й неефективними. Для досягнення реального результату в реформації заходів запобігання злочинності неповнолітніх необхідне повне розуміння того, наскільки суспільно небезпечним та деструктивним явищем є злочинні прояви серед підлітків. А це вимагає глибокого аналізу та дослідження проблеми з багатьох різних поглядів, включаючи соціологічний, психологічний та кримінальний підходи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження питання превентивної діяльності щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх зробили такі науковці: Ю. А. Амбросімова, В. В. Голіна, Р. Р. Гуцул, Л. В. Дундич, О. М. Джу́жа, А. П. Закалюк, Р. С. Кваша, О. М. Костенко, Л. О. Скитенко, Н. С. Юзікова, Н. М. Ярмаш та інші.

Метою дослідження є аналіз причин злочинності неповнолітніх, розкриття поняття запобігання злочинності неповнолітніх, визначення основних напрямків превентивної діяльності щодо злочинів неповнолітніх та особливості їхнього здійснення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правопорушення серед неповнолітніх є складним соціальним явищем, з яким обов'язково потрібно боротися. Перш за все правопорушення, їхні кількість та характер віддзеркалюють проблеми, що існують у суспільстві, недоліки системи правосуддя, освіти та культурного виховання. Злочинність ж серед неповнолітніх є особливим показником, що вказує на найбільш гострі суспільні вади, але водночас і на кореневі причини їхнього походження.

Там, де присутня злочинність неповнолітніх, необхідно якомога швидше викоринювати її, звертати увагу на причини її виникнення та здійснювати превентивні заходи задля неможливості її повторного існування. Адже суб'єкти таких злочинів – специфічні: діти, що лише розпочинають своє життя і не до кінця усвідомлюють значення та наслідки своїх дій, їхні правильність та неправильність, всю повноту шкоди, яку несуть їхні неправомірні вчинки.

І саме превентивні дії повинні займати чільне місце серед заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх. Адже набагато легше і простіше запобігти вчиненню злочину наперед аніж перевиховувати особу, що вже стала на стежку непокори та злочинного способу життя.

Як зазначає Л. О. Скитенко запобігання злочинності неповнолітніх являє собою складний комплекс різноманітних заходів запобіжного впливу, метою яких є не лише досягнення та збереження позитивних тенденцій до зниження кількості злочинів, а й також соціальне й моральне одужання молодого покоління, яке є нашим майбутнім [1, с. 207].

Профілактика вчиненню злочинів має на меті ліквідувати насамперед детермінанти злочинності, тобто криминогенні фактори. Вони являють собою правові, економічні, соціальні, психологічні, організаційні та виховно-педагогічні чинники. Відповідно і заходи запобіжного впливу повинні містити в собі поєднання різних за сферами рівнів профілактики злочинності, задля ефективного її здійснення.

Так, сьогодні серед загальних напрямів запобігання злочинності неповнолітніх виділяють:

- 1) поглиблене вивчення проблем виникнення злочинності, а також оцінку наявних програм, послуг, установ і ресурсів;
- 2) формування політики протидії злочинності неповнолітніх, розробку різноманітних програм і стратегій;
- 3) чітке визначення обов'язків компетентних органів, організацій, установ, а також їхніх співробітників у діяльності з запобігання злочинності;
- 4) подолання негативних соціальних явищ, через які виникає злочинність, наприклад, низький рівень матеріального добробуту;

5) подолання деструктивних дій, таких, як пияцтво, алкоголізм, наркоманію у суспільстві, що сприяють поширеності злочинності;

6) залучення громади до участі у різноманітних програмах протидії злочинності;

7) створення міцної співпраці між органами управління різних рівнів за участю представників громад, установ, що займаються вихованням, освітою, працевлаштуванням, соціальним захистом, а також правозастосовних та судових установ у прийнятті спільних заходів з запобігання злочинності серед неповнолітніх і молоді;

8) безпосередню участь молоді в процесах реалізації політики в галузі запобігання злочинності неповнолітніх;

9) контроль впливу однолітків та школи на неповнолітнього;

10) наявність кваліфікованого персоналу у всіх сферах та на всіх рівнях [1, с. 209].

Перед тим, як запроваджувати будь-які заходи спрямовані на протидію функціонуванню злочинності неповнолітніх, варто визначитись із чинниками, що зумовлюють її виникнення та існування.

Причини злочинності серед неповнолітніх, як вже зазначалося, можна поділити на групи, що стосуються різних сфер. Так серед основних виділяють соціальні, економічні, психологічні, правові та виховні фактори.

До соціальних факторів можна віднести соціальну нерівність, беззаконня, несправедливість, відсутність рівних можливостей, небезпечні умови проживання тощо. Все це призводить до того, що у людини виникає почуття відокремленості від суспільства, обурення, розчарування, гніву, недовіри до правової системи, а також переконання, що захистити себе та встановити справедливість можна лише через обхід закону та вчинення протиправних дій.

Основним економічним фактором є, звичайно, бідність. На жаль, в Україні дане явище широко поширене. Воно означає недостатність у людини матеріальних ресурсів для забезпечення базових потреб, таких, як їжа, одяг, житло, лікування тощо. Відповідно такий стан підштовхує багатьох осіб до вчинення неправомірних дій, за допомогою яких вони зможуть отримати певні матеріальні блага.

Особливу роль в злочинності саме неповнолітніх відіграють психологічні фактори. Це пов'язано із низьким рівнем самоконтролю підлітків над своїми емоціями. На відміну від дорослих їм набагато важче контролювати свою поведінку та імпульси, протистояти негативному впливу соціального оточення. Також багатьом підліткам притаманна недостатня самооцінка, відчуття неповноцінності та бажання почуватися більш привабливими перед своїми однолітками, через що вони вдаються до вчинення насильства, агресії, вживання алкоголю або наркотиків.

Правові причини злочинності, на нашу думку, можна розділити ще на дві групи: об'єктивні, такі, як недосконалість правової системи, та суб'єктивні, що включають банальне незнання права або ж неповагу до закону.

Незнання права переплітається також із недосконалою системою освіти в школах, непильним вихованням батьками дітей. Діти повинні якомога раніше навчитися розрізняти, що правильно, а що неправильно, і до яких наслідків призводять їхні неправомірні дії. Відповідно до Конституції України незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності, а тому недостатня проінформованість, що призвела до вчинення правопорушення, не може бути підставою для уникнення за нього відповідальності. З іншого боку, особам може бути відомо про прописані у законодавстві заборони вчиняти певні суспільно небезпечні дії, однак, через неповагу до закону або ж переконання, що правила не важливі чи не мають значення, неповнолітні можуть їх порушувати.

Окремим аспектом є неефективність самої правової системи. Вона є однією із необхідних умов для зменшення злочинності серед неповнолітніх і повинна включати не лише належну роботу правоохоронних органів, а й вдосконалення законодавства, яке регулює питання, пов'язані зі злочинністю серед неповнолітніх. Наприклад, законодавство повинне містити в собі не лише можливі покарання за вчинення неправомірних вчинків, а і положення про можливість реабілітації правопорушників. Варто відзначити, що у Кримінальному Кодексі України такі положення присутні.

Щодо виховних чинників, що сприяють вчиненню злочинів серед неповнолітніх, то вони пов'язані з освітою та вихованням у сім'ї. Найчастіше злочини вчиняються саме тими підлітками, що, на жаль, отримують недостатню увагу від батьків та вихователів, мають низький рівень освіти й відповідно менше можливостей для розвитку свідомості, духовності й моралі.

Окремо хочеться виділити ще такі чинники, як беззмістовне проведення вільного часу підлітками та вплив на них інтернету. Як описує Л. В. Дундич, насамперед злочини, вчинені неповнолітніми, пов'язані

з їхньою незаинтягістю, браком розваг та відсутністю чіткої мотивації на майбутнє. А серед засуджених неповнолітніх переважають саме ті, які на момент вчинення злочину ніде не працювали й не навчалися, а просто байдикували [2, с. 97]. Це означає, що відсутність цікавих та корисних занять у підлітків призводить до пошуку розваг у різних несприятливих місцях, де присутня висока ймовірність потрапити у негативне оточення, промовляються лише нецензурні слова, здійснюються насильства та інші злочинні дії.

Сьогодні інтернет є незамінною частиною нашого життя. Однак він може нести у собі як позитивні, так і негативні впливи, а неповнолітні, що є вразливою категорією населення, легко піддаються під них. Так в інтернеті вони можуть натрапити на небезпечний контент, такий, як насильство, порнографія, наркотики, і спробувати наслідувати його. Разом із цим інтернет може бути використаний злочинцями з метою залучення осіб у злочинну діяльність, а також у мережі підлітки можуть зіткнутися з кібербулінгом, що так само сприяє виникненню негативних емоцій і можливому вчиненню кримінальних діянь.

Запобігання злочинності неповнолітніх повинно розпочинатися на законодавчому рівні, а саме із формування політики протидії злочинності неповнолітніх. Під ювенальною антикримінальною політикою науковець Р. С. Кваша розуміє стратегію і тактику діяльності держави у сфері протидії кримінальним правопорушенням неповнолітніх, які визначають напрями, цілі та засоби впливу на злочинність неповнолітніх, правову регламентацію кримінальної відповідальності таких осіб та її реалізацію органами кримінальної юстиції, створення системи ювенальної юстиції та запобігання кримінальним правопорушенням серед неповнолітніх [3, с. 513].

Політика протидії злочинності підлітків може включати різні елементи, наприклад, профілактичні засоби, пов'язані з інформаційно-просвітницькою роботою з дітьми, розвиток соціально-психологічної підтримки для неповнолітніх, що опинилися у важких життєвих ситуаціях, запровадження різноманітних заходів спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку у неповнолітніх корисних навичок та інтересів, таких, як спорт, творчість, допомога потребуючим. Крім того, ювенальна політика може містити заходи щодо підтримки розвитку наукових досліджень та обміну досвідом у сфері протидії злочинності серед неповнолітніх між державами.

Кваша Р. С. також наголошує, що політика у сфері формування ювенальної юстиції в Україні повинна включати розробку загальнонаціональних програм, що сприятимуть як підтримці родин з дітьми, збереженню традиційних сімейних цінностей, посиленню виховної функції в навчальних закладах, так і запобіганню вчиненню кримінальних правопорушень серед неповнолітніх, ефективному захисту їхніх прав, свобод та інтересів [4, с. 504].

Важливими та ефективними засобами у протидії злочинності є також створені державою різноманітні програми та стратегії, що передбачають проведення тренінгів, семінарів, консультацій та інших заходів. Вони можуть стосуватися, наприклад, соціальної адаптації дітей, попередження булінгу та насильства, розв'язання конфліктів, профілактики вживання наркотиків і алкоголю, підтримки сімей, де виникають проблеми з поведінкою дітей. Дані програми допомагають як допомогти підліткам з правильним вибором, так і відстежити можливі випадки злочинної поведінки серед них.

Реалізація політики протидії злочинності неповнолітніх та численних заходів, запроваджених державою, покладається на різноманітні органи, установи, організації та їхніх співробітників. До них належить Міністерство внутрішніх справ України та його підрозділи (поліція, служба безпеки, інші спеціалізовані служби), Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді, громадські організації, що працюють з неповнолітніми та їхніми батьками, а також одними з найважливіших є органи ювенальної превенції, систему яких складають: підрозділ ювенальної превенції центрального органу управління поліцією; підрозділи ювенальної превенції головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві; підрозділи ювенальної превенції територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП.

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, ключовими завданнями підрозділів ювенальної превенції є здійснення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, а також вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей, що схильні до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; вживання заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності; здійснення діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здо-

буття загальної середньої освіти; взаємодія з іншими підрозділами Національної поліції України, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей [5].

Задля здійснення зазначених цілей підрозділи ювенальної превенції проводять різноманітні профілактичні заходи у дитячому середовищі; вживають заходи щодо припинення вчинення протиправних дій стосовно дітей; притягають до відповідальності батьків, що неналежно виконують свої обов'язки щодо виховання дітей та забезпечення їм належних умов життя; проводять виховні бесіди з дітьми та батьками, залучають їх до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах; здійснюють контроль суб'єктів підприємницької діяльності в межах дотримання ними вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування [5].

Як вже зазначалось, однією із провідних причин злочинності в Україні є низький рівень матеріального добробуту населення. Відповідно до статистичної інформації за 2020 рік серед вчинених злочинів переважають саме корисливі злочини. Особливо це стосується неповнолітніх, у яких структура злочинності відрізняється від загальної тим, що найхарактернішими для них правопорушеннями є якраз правопорушення проти власності й вони становлять у структурі злочинності неповнолітніх велику частку. Окрім цього сумним явищем є те, що з кожним роком середній вік осіб, які вчиняють злочини зменшується.

Зрозуміло, що щоб запобігти вчиненню корисливих злочинів серед молоді, державі необхідно підвищувати загальний економічний рівень. Однак також ефективними є здійснення таких заходів, як боротьба із корупцією, залучення осіб до суспільно-корисної діяльності, розвиток економічних систем інновацій, соціальної політики та політики зайнятості. Адже розвиток ринку праці для молоді може зменшити безробіття та надати їм більше можливостей для заробітку на проживання, а соціальні виплати дозволять мало-забезпеченим верствам населення триматися на плаву і скоротять ризики вчинення правопорушень через нездатність громадян задовольнити свої базові потреби.

Гуцул Р. Р. також зазначає, що у сфері профілактики корисливих злочинів неповнолітніх важливим елементом є підвищення правосвідомості населення та належне правове виховання молоді, щоб у дітей з раннього віку було розуміння, що неприпустимо вдаватися до злочинних дій, а саме вчинення корисливих злочинів (крадіжок, грабежів та розбоїв) у зв'язку із нестачею коштів. Автор стверджує, що підвищену актуальність профілактичних дій у боротьбі з корисливими злочинами можна пояснити тим, що сучасне українське суспільство відчуває певний занепад морально-етичних принципів, через що діяння такого характеру сприймаються населенням досить байдуже і не викликають необхідного рівня обурення [6, с. 159-160].

Ще одним фактором, що сприяє формуванню протиправної поведінки неповнолітньої особи є вживання нею алкоголю чи наркотиків, адже якщо неповнолітній вживає подібні речовини, це може впливати на його поведінку та призводити до збільшення агресивності, що підвищує ризики вчинення злочину.

Проблема поширення алкоголізму серед молоді в Україні залишається вкрай актуальною. На жаль, в сучасному молодіжному середовищі існує певна культура вживання алкоголю, яка сприяє поширенню таких явищ, як алкоголізм та пияцтво. Тому ще одним напрямком в системі заходів з протидії злочинності неповнолітніх є запобігання поширенню алкоголізму серед молоді, а також запобігання поширенню наркотичних речовин.

Прикладами такої превентивної діяльності може бути проведення різноманітних просвітницьких заходів з метою вчасного роз'яснення підліткам про наслідки алкогольної та наркотичної залежності. Корисним у цій діяльності може стати використання сучасних технологій, наприклад, поширення інформації через Інтернет, різноманітні месенджери чи соціальні мережі, що забезпечить кращу ефективність такої роботи та суттєво збільшить коло проінформованих осіб.

Наступним кроком, реалізацію якого здійснювати повинна саме держава, є обмеження доступу до алкоголю та регулювання його продажу неповнолітнім. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв особами, які не досягли 18 років, забороняється. Водночас багато науковців схиляються до думки, що потрібно посилити відповідальність за продаж неповнолітнім алкоголю, адже попри заборони у законодавстві багато продавців з метою прибутку продовжують здійснювати продажі підліткам.

Важливим в запобіганні поширенню алкоголізму та наркотичної залежності є також розвиток альтернативних розваг для молоді, надання підтримки тим, хто вже зіткнувся з залежністю від шкідливих

речовин та підвищення свідомості батьків, адже саме вони своїм прикладом часто формують поведінку своїх дітей.

Потребує розгляду і питання участі громадськості як складової протидії злочинності неповнолітніх. Варто зазначити, що в Україні такий захід соціальної профілактики правопорушень не є достатньо розвиненим. Водночас в США та країнах Європи акцент здійснюється саме на таку категорію заходів протидії. У ній правопорушення виступають як соціальна проблема всього суспільства, а тому й участь у її вирішенні повинно брати все суспільство. Тому участь громади в запобіганні злочинів у цих державах виявляється в таких формах, як система самооборони, тобто патрулювання вулиць разом із поліцією, допомога та співпраця з правоохоронними органами у розкритті злочинів, здійснення численних профілактичних програм на всіх рівнях, зосередження профілактики втручання на найбільш близьких для неповнолітнього агентів соціалізації, таких, як сім'я, школа, дозвільна сфера, що формують його поведінку, ставлення до соціальних норм та можливість їх дотримуватись [7, с. 11–13].

Тому, з огляду на досвід закордонних країн, варто впроваджувати подібні заходи й в Україні. Наприклад, доцільно залучати громаду до співпраці зі школами для розробки та впровадження програм протидії злочинності, проведення лекцій та тренінгів, що виховують громадянську свідомість, безпосередньої взаємодії із молоддю та підтримки правопорядку разом із місцевими правоохоронними органами.

Останньою вагомою складовою превентивної діяльності запобігання злочинам неповнолітніх, яку ми розглянемо у даному дослідженні, є превентивне виховання неповнолітніх.

Під превентивним вихованням варто розуміти систему заходів, що спрямовані на підвищення рівня свідомості, знань та навичок, всебічний розвиток особистості неповнолітнього, профілактику проти-суспільних проявів, запобігання виникнення ризикових ситуацій та проблем, які можуть завдати шкоди здоров'ю, психологічному становищу, соціальному статусу та перспективам майбутнього молоді.

Основними напрямками превентивного виховання є прищеплення підліткам моральних цінностей, підняття їхнього інтелектуального розвитку, підтримка фізичного здоров'я, сприяння розвитку творчих здібностей, формування самоконтролю та соціальних навичок.

Превентивне виховання здійснюється як на рівні сім'ї, так і на рівні навчальних закладів. Задля досягнення успіху обов'язковим є поєднання двох цих рівнів, однак більш значущими вважаються заходи сімейного виховання, адже саме сім'я відіграє вирішальну роль у процесах формування особистості дитини.

Як зазначає Н. Д. Туз, недосконалістю сімейного виховання насамперед є недосконалість морально-правової позиції сім'ї, недосконалість з відхиленнями у педагогічній позиції сім'ї, недосконалість, що пов'язані зі структурною неповнотою родини, а також недосконалість пов'язані з матеріально-побутовими умовами родини. А будь-які негативні чинники в сім'ї, такі, як пияцтво, алкоголізм, наркоманія, аморальний спосіб життя батьків, постійні конфлікти, які виливаються у сварки, скандали, бійки, негативний вплив судимих осіб, бездоглядність і безпритульність дітей, здійснюють небезпечний вплив на формування психіки молодшої людини та сприяють злочинності неповнолітніх [8, с. 158].

Тому важливо, щоб батьки показували своїм дітям позитивний приклад, вели із ними відкритий діалог, розвивали їхній емоційний інтелект та навички соціальної адаптації, контролювали вплив інформаційного середовища, підтримували позитивні інтереси, відповідально ставились до свого обов'язку виховання та сприяли дотриманню звичаїв й традицій, що допомагають зміцнити родинні зв'язки та формувати моральні цінності.

Щодо превентивного виховання суб'єктів навчання, то ця категорія запобігання вчиненню злочинів неповнолітніми теж є вкрай важливою, оскільки проводиться у форматі взаємодії дитини з її однолітками та створює сприятливе середовище для навчання й розвитку учнів у колективі.

Як влучно вказують науковці О. Лунгол та О. Габорець, для позитивного результату робота вчителів і викладачів з запобігання правопорушень учнями та студентами має проводитися як в процесі навчання, так і в позакласній роботі під час організації корисного дозвілля, активного відпочинку тощо. Також, щоб бути ефективними, методи профілактики правопорушень повинні містити моніторинг відвідування учнями навчальних занять, залучення учнів та студентів до слідкування за порядком на перервах, аналіз поведінки неповнолітніх у конфліктних ситуаціях тощо.

Крім цього в процесі навчання обов'язково необхідно ознайомлювати суб'єктів навчання із видами адміністративних та кримінальних правопорушень, відповідальності за них. А також критично важливим є формування в учнів розуміння взаємозв'язку між вчинком і наслідком, принципу обов'язкового покарання за скоєні правопорушення та злочини, виховування високих морально-етичних якостей, активної життєвої позиції. З метою профілактики правопорушень доцільно також впроваджувати правову практику

в навчальний процес, наприклад, вивчати нормативно-правові акти, що присвячені правовій освіті, профілактиці правопорушень, злочинності та булінгу [9, с. 162].

Висновки. Отже, превентивна діяльність щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх є важливим елементом забезпечення правопорядку та громадської безпеки. Вона містить в собі такі ціле-спрямовані напрями, як вивчення проблем виникнення злочинності, формування політики протидії злочинності, визначення обов'язків компетентних органів у діяльності з запобігання злочинності, подолання негативних соціальних явищ, через які виникає злочинність, подолання поширення деструктивних дій серед молоді, залучення громади до участі у різноманітних програмах протидії злочинності, а також контроль впливу сім'ї та школи на неповнолітнього.

Однак, варто розуміти, що профілактика злочинності серед неповнолітніх – довгострокова робота, яка потребує спільних зусиль як від державних органів, так і від громадських організацій та громадськості загалом. Отже, її ефективність та результативність прямо залежать від злагодженої роботи та міцної взаємодії між різними установами, організаціями та суспільством в цілому.

Список використаних джерел

1. Скитенко Л. О. Кримінологічне дослідження теоретичних і практичних аспектів превентивної діяльності щодо агресивної злочинності неповнолітніх. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 207-211.
2. Дундич Л. В. Проблема злочинності серед неповнолітніх в Україні та заходи запобігання їй. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 42. С. 96-99.
3. Кваша Р. С. Ювенальна антикримінальна політика: поняття та завдання. *Правова держава*. 2022. № 33. С. 507–515.
4. Кваша Р. С. Протидія злочинності серед неповнолітніх як пріоритетний напрям державної політики. *Правова держава*. 2019. № 30. С. 499-506.
5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 р. № 1044 : станом на 21 серп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 03.04.2023).
6. Гуцул Р. Р. Кримінологічне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх : дис. ... д-ра філософії. Львів, 2021. 257 с.
7. Ветева Н. В. Роль громадських організацій у запобіганні корисливо-насильницькій злочинності неповнолітніх (досвід США та країн Європейського Союзу). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 2. С. 10-14.
8. Туз Н. Д. Запобігання злочинності неповнолітніх засобами сімейного виховання. *Використання інноваційних технологій у попередженні злочинів* : матеріали наук.-практ. семінару, м. Харків, 6 груд. 2012 р. Харків, 2012. С. 156-159.
9. Лунгол О., Габорець О. Превентивне правове виховання суб'єктів навчання. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів засідання №2 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 24 червня 2022 р. Кропивницький, 2022. С. 161-163.

References

1. Skytenko, L. O. (2016). Kryminolohichne doslidzhennia teoretychnykh i praktychnykh aspektiv preventyvnoi diialnosti shchodo ahresyvnoi zlochynnosti nepovnolitnikh [Criminological research on the theoretical and practical aspects of preventive activities to violent juvenile crime]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii - Actual problems of domestic jurisprudence*, 3, 207-211 [in Ukrainian].
2. Dundysh, L. V. (2019). Problema zlochynnosti sered nepovnolitnikh v Ukraini ta zakhody zapobihannia yii [The problem of juvenile delinquency in Ukraine and preventive measures]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Yurysprudentsiia» - Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, 42, 96-99 [in Ukrainian].
3. Kvasha, R. S. (2022). Yuvenalna antykriminalna polityka: poniattia ta zavdannia [Juvenile anti-criminal policy: concepts and tasks]. *Pravova derzhava - Legal State*, 33, 507–515 [in Ukrainian].
4. Kvasha, R. S. (2019). Protydiia zlochynnosti sered nepovnolitnikh yak priorytetnyi napriam derzhavnoi polityky [Counteraction of crime among juveniles as priority direction of state policy]. *Pravova derzhava - Legal State*, 33, 499–506 [in Ukrainian].

5. *Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii roboty pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii Natsionalnoi politsii Ukrainy : Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 19.12.2017 r. [On approval of the Instruction on the organization of work of juvenile prevention units of the National Police of Ukraine : Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 19.12.2017].* № 1044 : stanom na 21 serp. 2020 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> [in Ukrainian].
6. Hutsul, R. R. (2021). *Kryminolohichne zabezpechennia indyvidualnoi profilaktyky koryslyvykh zlochyniv nepovnolitnikh : dys. ... d-ra filosofii [Criminological support of individual prevention of mercenary crimes of minors : dissertation for the scientific degree of Doctor of Philosophy in Law].* Lviv [in Ukrainian].
7. Vietieva, N. V. (2018). Rol hromadskykh orhanizatsii u zapobihanni koryslyvo-nasylnytskii zlochynnosti nepovnolitnikh (dosvid SShA ta krain Yevropeiskoho Soiuzu) [The role of public organizations in the prevention of selfish-violent crime by minors (experience of the USA and the countries of the European Union)]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys - South Ukrainian Law Journal*, 2, 10-14 [in Ukrainian].
8. Tuz, N. D. (2012). Zapobihannia zlochynnosti nepovnolitnikh zasobamy simeinoho vykhovannia [Prevention of juvenile delinquency by means of family education]. *Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u poperedzhenni zlochyniv : materialy nauk.-prakt. seminaru, m. Kharkiv, 6 hrud. 2012 r. - Use of innovative technologies in crime prevention : scientific and practical materials seminar, Kharkiv, December 6. 2012].* Kharkiv, 156-159 [in Ukrainian].
9. Lunhol, O. & Haborets, O. (2022). Preventyvne pravove vykhovannia subiektiv navchannia [Preventive legal education of students]. *Aktualni pytannia vdoskonalennia sudovo-ekspertnoi ta pravoohoronnoi diialnosti : zbirnyk materialiv zasidannia № 2 postiino diiuchoi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kropyvnytskyi, 24 chervnia 2022 r. - Topical Issues of Improving Forensic and Law Enforcement Activities : a collection of materials of meeting No. 2 of the ongoing International Scientific and Practical Conference (Kropyvnytskyi, June 24, 2022)].* Kropyvnytskyi, 161-163 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.06.2023